

# Svenska färger och smaker i det mångkulturella New York

MONICA STRANDELL, *Frilansjournalist och fotograf*

Tribeca, Chinatown, Little Italy, Lower East Side, Harlem ... att flanera på Manhattan i New York är som en komprimerad resa jorden runt. Däremot saknas ett 'Swedentown', en stadsdel med bara svenskar. Men det är inte alla som i första hand vill vara svensk i det mångkulturella New York – snarare internationell.



Svensk kultur är mindre synlig än andra kulturer på Manhattan. Hur många vet att ABBA-musiken i Mamma Mia! som spelas på Broadway är svensk?



**ÅTSKILLIGA AV DE SVENSKAR** som mötte Statue of Liberty, Frihetsgudinnan, när de steg i land vid Battery Park i slutet av 1800-talet var jordbrukare och sökte sig från storstaden ut på landsbygden.

Svenska invandrare kom till Nordamerika långt innan Förenta Staterna bildades. Redan den 29 mars 1638 grundades den svenska kolonin New Sweden vid Delaware River i de nuvarande staterna Delaware, New Jersey, Pennsylvania och Maryland. En bosättning var New Stockholm, som numera heter Bridgeport och en annan var Swedesboro, båda i New Jersey. Upprinnelsen var att svenska, tyska och holländska handelsmän bildade bolaget The New Sweden Company år 1637 för att handla med pälsar och tobak i Den nya världen. Den första expeditio-

nen med bolagets två skepp, Kalmar Nyckel och Fogel Grip, seglade från Sverige under ledning av Peter Minuit, som hade varit guvernör i den holländska kolonin New Netherland på Manhattan Island åren 1626–31. När skeppen lagt till i Delaware Bay i mars 1638 började bygget av ett fort som döptes efter den då tolvåriga drottning Christina.

För snart hundra år sedan, när minnet av de svenska kolonistörerna hade luckrats upp, bildades The Swedish Colonial Society som än i dag vill bevara minnet av den svenska kolonisationen under stormaktstiden.

#### ETT AMERIKANSKT PERSPEKTIV

Vi vandrar runt på Manhattan på spaning efter svenska färger, dofter och smaker i

det myllrande New York. Men innan dess får vi ett amerikanskt perspektiv på vad som är svenskt av Franklin Stein, professor emeritus och legitimerad arbetsterapeut, och hans fru Jennie Stein, konstnär från Madison, Wisconsin. De är i New York för att träffa kollegan och vännen Ingrid Söderbeck, lektor vid institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap vid Uppsala universitet och pionjär inom svensk arbetsterapiforskning, för att fira att deras gemensamma projekt har resulterat i en lärobok. De bor på bed & breakfast i en viktoriansk trävilla från förra sekelskiftet i Brooklyn, på pendlingsavstånd öster om södra Manhattan.

Franklin Stein pratar lyriskt om parets besök i Sverige för en del år sedan. De är intresserade av det gröna miljövänliga



Sverige, social välfärd, konst, film och musik. När de bodde i South Dakota var de medlemmar i en svensk förening som ordnade 'Midsummer festival'. De har också firat midsommar på Skansen i Stockholm.

Den svensk som Frank Stein beundrar mest är Dag Hammarsköld, de bodde nära hans gravplats i Uppsala. Snart börjar han samtala om Carl Larssons Sundborn och hur hans hustru Karin introducerade honom i heminredningens värld. Och att August Strindberg var avundsjuk på den framgångsrike Carl Larsson. Under sitt besök i Uppsala började han fördjupa sig i böcker om Sveriges neutralitet under andra världskriget. Hustrun Jennie är särskilt intresserad av svensk konst och arkitektur.

Nej, bekräftar de, det är långt ifrån alla amerikaner som vet någonting om Sverige. Många vet knappt var landet ligger och de som tror att de vet, förväxlar det ofta med Schweiz.

#### KÖTTBULLAR OCH SILLTALLRIK

På Manhattan är det de amerikanska flaggorna som vajar på de flesta flaggstängerna, kanske ett tidens tecken för ett land som för krig. Men myllret av olika kulturer är påtagligt på annat sätt, människor på gatan talar alla språk, taxichaufförerna bryter på olika modersmål och det är lätt att hitta maträtter från världens alla kök – utom möjligen det svenska köket. Snarare är det Scandinavian restaurants som är mera känt som begrepp, exempelvis Aquavit samt Smorgas Chef som finns på tre platser – Midtown, Wall Street och West Village.

Det krävs både karta och tålamod för att hitta den svenskägda restaurangen Good World Bar & Grill. Den ligger på en undanskymd gata, 3 Orchard Street i hörnet av Canal Street i Chinatown, med god marginal från turiststråken med lönnbutiker för piratkopierade Prada- och Louis Vuittonväskor. Namnet Good World Bar & Grill betyder inte att man skulle mena att Sverige tillhör den bästa av världar. I lokalen låg tidigare Good World Barber Shop, en kinesisk rak- och massagesalong. Restaurangen har funnits i tio år, vilket motsvarar ett århundrade i den heta krogbranschen på Manhattan, enligt kyparen Philip Harbut. Den industriella inredningen med oputsade väggar och obehandlat trägolv kröns av ett uppstoppat hjorthuvud ovanför baren.

Personalen har någon form av svensk



Svenskägda restaurangen Good World Bar & Grill i Chinatown attraherar både konstnärer och affärsmän förutom svenskar i exil och på turistvisum.



anknytning, men inget av det svenska signaleras högt. På menyn finns däremot både köttbullar och silltallrik i en modern europeisk variant.

Till stamgästerna hör konstnärer som har ateljéer i grannskapet och andra som vill andas samma luft. Restaurangen är ett ineställe med ett läge som är helt rätt, på gränsen till Lower East Side. Närheten till The Financial District och Wall Street innebär att en och annan affärsman och börsanalytiker slinker in på lunchen. Och givetvis kommer också svenskar, både i exil och på turistvisum.

#### SVENSKA KYRKAN

Vi vandrar norrut längs 5th Avenue där de gula taxibilarna kör i flerdubbla filer, fjädrar mjukt i den svagt böljande asfal-

ten. De exklusiva butikerna ligger vägg i vägg här mitt på Manhattan.

Plötsligt gör sig Sverige synligt. I hörnet av 5 East och 48th Street fladdrar den svenska flaggan på ett femvåningshus som ser ut som ett medeltida dockskåp i sällskapet av kontorsskrapor med glasade fasader. Här finns Svenska kyrkan, till vardags en mötesplats och ett andra hem för många svenskar oavsett tro.

Huset är inte så gammalt som det ser ut, det byggdes 1920 under byggboomen efter andra världskriget. Den förmögna New Yorkbon Henrietta E. Francis Talcott bekostade bygget genom att skänka 250 000 dollar till New York Bible Society som behövde ett eget hus. Samma år som huset stod klart, 1921, dog fru Talcott hastigt i en hjärtinfarkt och i histo-

rieskrivningen har hennes man, som dog fyra år tidigare, felaktigt fått äran av donationen. Svenska kyrkan i utlandet köpte huset 1978 och huserar i det sedan dess, men kyrkan har funnits på östkusten sedan 1600-talet.

Till Svenska kyrkan kommer mellan 100 och 150 människor per dag, det är kö till vigseltiderna klockan 13 och 15 på tisdagar och torsdagar – 140 brudpar vigs varje år – och många barn döps i det ljusa kapellet på andra våningen. Här ges också kyrklig välsignelse för par av samma kön.

#### «A SWEDISH-AMERICAN»

På Sveriges nationaldag 6 juni är det trängsel och ståplats kring borden. Svensk folkmusik spelas, det sjungs «Den



medarbetare från olika håll i världen.

Precis som många andra kommer hon till Svenska kyrkan en gång i veckan för att läsa svenska tidningar och köpa svenskt smågodis. Det är sådant en svensk saknar i denna stad där annars allting finns.

Väffeldagen och Semmeldagen är två anledningar för Svenska kyrkan i New York att samla svenskar. Första advent blir det knöckfullt i kapellet, men allra störst är firandet av Lucia då det egna kapellet inte räcker till.

– Vi lånar systerkyrkan Holy Trinity Church och håller tre konserter med 500 besökare varje gång, berättar Jonas Karlhager, assistent i Svenska kyrkan, efter att nyss ha sjungit och spelat i Svenska kyrkan på nationaldagen.

#### LUCIATÅG PÅ FEMTE AVENYN

Tina Glenvik, som har blonda flätor och är klädd i Sverigedräkt denna dag, är också en av de aktiva i kyrkans musikliv, som är minst sagt intensivt. Hon kom till New York för att plugga teater och är sångpedagog i grunden.

– Jag sjunger i 26 Luciataåg under två veckor, vi lussar i skysraporna här på Femte avenyn. Det är uppskattat.

Helena Liljeblad som firar sin 30-årsdag på nationaldagen tycker att Svenska kyrkans musikliv är väldigt bra. Hon har bott i USA i 13 år, först i Texas och därefter sju år i Queens i New York. Nu frilansar hon inom musik och sång.

– Det jag saknar mest från Sverige är julbord, sill och potatis, Västerbottenost, prästost och allt fikabröd – bullar och småkakor. Det kan jag få här i Svenska kyrkan och när jag är i Sverige en månad varje sommar.

Svenska kyrkan bedriver också mycket arbete som inte syns.

– Svenskt sjöfolk i New Yorks hamnar får besök av personalen flera gånger per vecka, ett arbete som pågått sedan 1873 då sjömanskyrkans verksamhet inleddes. Dessutom arbetar kyrkan mot hemlöshet på olika sätt och tar hand om dödsfall. Det är ett oerhört arbete som bedrivs av en organisation som lever på medlemsintäkter, donationer och volontärarbete, säger kyrkoherden Mikael Mogren.

#### ETNISK BLANDNING

På Guggenheim Museum i Upper East möter jag Karin Eriksson, som är invandrare i USA och har bestämt sig för att lämna Sverige permanent. Hon har bott i



Tina Glenvik och Jonas Karlhager sjunger ofta i Svenska kyrkan i New York som har ett aktivt musikliv, här på nationaldagen 6 juni.

blomstertid nu kommer» och «Du gamla du fria». Efter en andaktsstund med prästen Sofie Moritz och ett tal av Inga-Britt Ahlenius, FN:s internrevisionschef, blir det sill och potatis, jordgubbstårta med svenska flaggor och bryggkaffe.

Inga-Britt Ahlenius talade om den svenska naturen, sin längtan efter vitsippor och det svenska midsommarljuset. Hon talade också om det fina välkommandet som hon mött som svensk i New York. Så fort du kommer hit är du en New Yorker, a Swedish-American, inte en invandrare med negativa förtecken. I sin FN-tjänst har Inga-Britt Ahlenius 300





New York i sex år med vissa avbrott på grund av visumreglerna.

Hon träffade sin blivande man i New York. Tim Truc kom med sin familj från Saigon till New York vid tre års ålder, föräldrarna hörde till den kinesiska minoriteten i Vietnam.

– Han uppfattas ofta mer som invandrare än jag på grund av sitt asiatiska utseende, men han är helt amerikaniserad. Flera tror att jag är amerikan – ända tills jag öppnar munnen.

Karin och Tim har en lägenhet i New Jersey, på normalt pendlingsavstånd till Manhattan.

Lägenheten är svenskt inredd, de allra flesta möblerna kommer från Ikea och det finns en liten svensk flagga i vardagsrummet. Några kinesiska accenter antyder Tims kulturella bakgrund, men han älskar svenska moderna möbler, berättar Karin.

– I vårt hus finns tre lägenheter. I de andra två bor svarta amerikaner och vår hyresvärd kommer från Puerto Rico. Vårt direkta närområde är befolkat av vita amerikaner och blandade invandrare, särskilt från Pakistan och Latinamerika.

Alla parkompisar som Tim och jag har är etniskt blandade och vi känner faktiskt inget par där båda är USA-födda. Förra helgen var vi på bröllop där brudparet invandrat som barn, brudgummen är yngre från Rumänien och bruden kommer från Israel men har familjerötterna i Jemen.

– När jag tar tunnelbanan till jobbet på morgonen så innehåller den många invandrare från Indien, och tunnelbanan som jag byter till innehåller många invandrare från karibiska länder. Mina tre

T.v. H&M har en flaggskeppsbutik på Femte Avenyn bland exklusiva märken som Prada, Louis Vuitton och Armani, men hur många vet att företaget är svenskt?



Karin Eriksson är en nutida invandrare i New York och bor, arbetar, studerar och umgås i mångkulturella miljöer.



administrativa kolleger på jobbet kommer från Österrike, Hong Kong och Nederländerna och vi delar rum med en kille vars familj har invandrat från Haiti. Universitetslärarna som vi serverar representerar alla världsdelar utom Afrika, endast några få är amerikaner. Detsamma gäller för doktoranderna.

#### MÅNGKULTUR OCH KULTURKONSERVATISM

Karin Eriksson jobbar deltid som administrativ assistent på Columbia University Business School och studerar deltid på ett masterprogram i antropologi vid Hunter College, en del av City University of New York.

– Mina egna erfarenheter som invandrare hjälpte mig att våga satsa på antropologin och det är det bästa som jag har

gjort här. Mina framtidsplaner är att fortsätta på ett doktorandprogram i antropologi.

Karin Eriksson trivs fantastiskt bra med att leva i en mångkulturell storstad.

– New Yorks version känns väldigt anorlunda mot den misslyckade varianten praktiserad i Sverige med invandrare som är exkluderade från 'mittensamhället'. Jag känner mig illa till mods när jag råkar vistas utanför New York i miljöer som är monokroma, det vill säga består av bara vita. Det känns fel och obehagligt och jag längtar tillbaka till civilisationen här.

Karin är inte aktiv i några svenska samslutningar och känner inget behov av det. Hon var medlem i en bokklubb för svenska kvinnor i ett par år men slutade av tidsbrist.

– Samtidigt är jag kulturellt konservativ i betydelsen att jag föredrar det svenska framför det amerikanska, vilket jag tror är vanligt bland vuxna invandrare i alla länder. Varje dag läser jag Dagens Nyheter online och min iPod är laddad med nästan bara svenska artister. Jag köper nästan alla kläder på H&M och tittar en del på svensk tv online. Det är en högtidsstund varje gång jag får tag på en svensk film på dvd och jag beklagar mig ofta över amerikanska 'konstigheter', som bristen på utbud av mejeriprodukter och förkärleken för heltäckningsmattor.

#### INGET 'SWEDENTOWN'

Hon tycker att det känns bra att det finns ett förhållandevis stort svenskt kulturutbud i New York-området och att det finns



svenska grupperingar att söka sig till då hon vill.

– Men jag kan också tänka mig att det kan vara lite trist för tillfälligt hitresta svenska kulturutövare som tror att de ska komma och spela med sitt band eller visa sin film i New York för amerikaner och så är publiken alltid minst 95 procent svenskar som bor här.

Om det fanns ett 'Swedentown' i New York skulle Karin Eriksson inte vilja bo där.

– En stor skillnad mellan svenskar i New York och invandrargrupper som har egna stadsdelar är att vi kan språket och som regel har akademisk utbildning. Vi måste inte förlita oss på andra svenskar för att klara oss i New York medan andra grupper inte har den valmöjligheten. Det finns inga negativa fördomar mot svenskar för att vi inte märks som grupp på något sätt, och därför inte verkar ta plats offentligt. Och så hjälper det att vara vit i största allmänhet.

Karin tycker själv att hon talar engelska med kraftig brytning, vilket många gånger fungerar bra i invandrarstaden New York men också förvånansvärt ofta inte alls så bra.

– Men jag skäms inte för min brytning utan blir istället irriterad på dem som inte förstår vad jag säger. Alla som bor här borde vara vana vid alla möjliga konstiga brytningar vid det här laget. Jag tycker inte att det är pinsamt att vara invandrare och undrar om det har att göra med att jag är svensk och har kommit hit genom fritt val från ett land som dominerar sitt närområde, Norden. **KV**



Stora bilden. Empire State Building från 1931 var världens högsta byggnad med 102 våningar tills World Trade Centers första torn stod klart 1972. Ett givet mål på Femte Avenyn för svenskar som turistar i New York.

Ljus speglas i regnvåt asfalt utanför Macy's vid Herald Square. Ångan från gatubrunnarna virvlar mellan den trögt flytande trafiken.